

Sovon *nieuws*

Heimwee naar de Ransuil

Pontische Meeuw neemt toe

De Pontische Meeuw verspreidt zich steeds westelijker. Tegenwoordig is de soort ook in ons land het hele jaar door te zien.

► *Pagina 6*

Inzet van drones

De inzet van drones kan bijdragen aan de detectie van vogelgriep zodat sneller actie kan worden ondernomen om verspreiding te verminderen.

► *Pagina 9*

Waar bidt de Torenvalk?

Langs welke wegen bidt de Torenvalk? De telling *Waar bidt de Torenvalk?* kan meer inzicht geven in het ruimtelijke patroon door het jaar heen.

► *Pagina 15*

Uit het **veld**

Oren gespitst, blikkend naar bomen op een februariavond in de Ooijpolder. Het voorjaar is aangebroken en talloze vogelaars gaan in hun vertrouwde, nieuwe of hervonden gebieden op pad om broedvogels te tellen. De eerste telling begint voor velen in de schemering.

Heldere, niet te koude en stille avonden of nachten zijn gunstig voor het tellen van uilen. Rallen, Kwartelkoningen en Roerdompen wordt idem dito in het donker geteld, ze zijn immers ook het meest actief na zonsondergang.

◀ Foto: Harvey van Diek

Sovon-nieuws

In Sovon-nieuws geven we inzicht in de uitkomsten van de vogeltellingen en ons onderzoek en berichten we over de vereniging en haar leden. Bij de samenstelling van artikelen betrachten we uiterste zorgvuldigheid. Sovon is niet aansprakelijk voor eventuele fouten die in deze uitgave voorkomen. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Redactie

Loes van den Bremer, Harvey van Diek (foto-redactie), Laura Hondshorst (vormgeving), Albert de Jong, Jip Louwe Kooijmans, Caroline van Oostveen (eindredactie) en Marcel Wortel (hoofdrederie).

E-mail: redactie@sovon.nl

Lidmaatschap

Leden ontvangen viermaal per jaar Sovon-nieuws. Zie voor lid worden en diverse tarieven sovon.nl/lidmaatschap

Bureau

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen

Tel: 024 7 410 410

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

IBAN: NL37 TRIO 0391 2031 85

Druk:

Veldhuis Media BV
Sovon-nieuws wordt gedrukt op FSC-papier en verstuurd in recyclebare folie van suikerriet.
ISSN 1383-0635.

Foto omslag:

Jonge Ransuil. Foto: Thijs Glastra

Inhoudsopgave

Steeds meer Pontische Meeuwen

6

Zowel in de winter als in de zomer duiken tussen de Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen steeds meer Pontische Meeuwen op.

Vogelgriep detecteren met behulp van drones

9

Hoe sneller het vogelgriepvirus gedetecteerd kan worden, hoe effectiever de maatregelen zijn om verspreiding te beperken. Onderzoek met drones kan hierbij helpen.

Heimwee naar de Ransuil

12

Ransuilen worden steeds zeldzamer in Nederland. Al jaren nemen de broedaantallen af. De oorzaak van de afname kent vele vertakkingen.

Jaar van de Torenvalk

15

De telling *Waar bidt de Torenvalk?* is opgezet om meer inzicht te krijgen in het ruimtelijke patroon door het jaar heen: langs welke Nederlandse wegen verblijft de Torenvalk?

Grote Alexanderparkiet

18

De 'grote broer' van de Halsbandparkiet, de Grote Alexanderparkiet, neemt in de laatste jaren exponentieel toe. De toename is gereconstrueerd.

Drijfveren: Peter Brouwer

20

Al meer dan vijftig jaar inventariseert onze *Vrijwilliger van het Jaar* Peter Brouwer de vogels van Nijmegen en omgeving.

Ter plaatse: Binnenveldse Hooilanden

22

De Binnenveldse Hooilanden is een bijzonder gebied dat opnieuw is ingericht ten behoeve van de natuur, waaronder blauwgraslanden en het beoogde trilveen.

▲ Foto: Thijs Glastra

VOGELFEITJE

Lang werd gedacht dat Torenvalken (en andere roofvogels) reflecterend ultraviolet licht uit muizenurine konden zien. En daarmee dus muizen konden opsporen. Het blijkt niet zo te zijn. Woelmuizenurine reflecteert licht niet anders dan bijvoorbeeld water. Ook blijken roofvogels niet gevoeliger te zijn voor ultraviolet licht.

Jaar van ...

Voor het schrijven van deze column heb ik de gelegenheid om de artikelen in het voorliggende nummer als een van de eersten te lezen. Deze keer valt het me op dat een redelijk groot deel van de bijdragen te plaatsen is in de categorie roofvogels en uilen. Geen familie, maar omwille van hun uiterlijke kenmerken wel gegroepeerd in vogelgidsen. Scherpe snavels, grote klauwen – vanwege die laatste worden roofvogels in sommige regio's in Noord-Brabant ook wel klampers genoemd.

In het recent verschenen boek *Uilen in Nederland* van uilenkenner en -liefhebber (gaat het tweede vaker vooraf aan het eerste of is het juist andersom?) Ronald van Harxen, maakt hij melding van een bijzondere vondst. Na bijna veertig jaar en 2500 gecontroleerde broedgevalen is bijvoorbeeld pas kortgeleden ontdekt dat Steenuilen soms prederen op de eigen soort. Een Steenuil roofde de jongen uit het nest van een soortgenoot en voerde ze aan zijn eigen jongen. Ondanks langjarige waarnemingen en onderzoek leren we zo elk broedseizoen weer wat bij. Dat moet een bijzondere invoer geweest zijn in het Meetnet Nestkaarten, waarin we dit jaar al voor de dertigste keer op rij gegevens verzamelen over het broedsucces van vogels, in aanvulling op onze reguliere broedvogelmonitoring.

In dit nummer zowel aandacht voor een opvallende stijger (Oehoe) als een evenzo opvallende daler: de Ransuil, je zou er heimwee naar krijgen. De afname van de Ransuil kent verschillende verklaringen. Hij kan blijkbaar niet mee-verhuizen met Zwarte Kraaien en Eksters naar de bebouwde omgeving en ondervindt een gebrek aan prooien, zoals de veldmuis. Een dubbel nadeel zelfs, omdat hij juist vanwege dit prooitekort zelf vaker op het menu staat van de Havik.

Veldmuizen vormen in een goed muizenjaar het belangrijkste dieet voor een bijzondere klamper, de Torenavalk. Omdat het ook met deze soort slecht gesteld is, hebben we samen met Vogelbescherming Nederland besloten om 2025 uit te roepen tot het Jaar van de Torenavalk. En een mooie – niet helemaal toevallige – bijkomstigheid is dat de Zoogdiervereniging 2025 heeft bestempeld als het Jaar van de woelmuis. Dat levert ongetwijfeld een mooie kruis-bestuiving op.

Zo'n 'Jaar van ...' zorgt voor een extra impuls om onze kennis over een soort uit te breiden. En ook hier speelt het Meetnet Nestkaarten een belangrijke rol. We willen graag een zo compleet mogelijk beeld krijgen van aanwezigheid van nestkasten in Nederland, inclusief bezetting en broedsucces. Verder zijn we benieuwd naar de aanwezigheid van Torenavalken in de buurt van wegbermen.

Iedereen wordt uitgenodigd mee te tellen: waar bidt de Torenavalk? Je hebt hier natuurlijk Avimap voor nodig én een auto met chauffeur, want tellen kan vanaf de bijrijdersstoel of de achterbank, zo zegt de instructie. Misschien mogen we het omdenken: rijd je met iemand mee in de auto, kijk dan eens extra goed om je heen en mogelijk zie je langs de berm een biddende Torenavalk.

Zo maken we er samen een productief jaar van.

— **Dianne Nijland**
directeur-bestuurder Sovon

Steeds meer Pontische Meeuwen

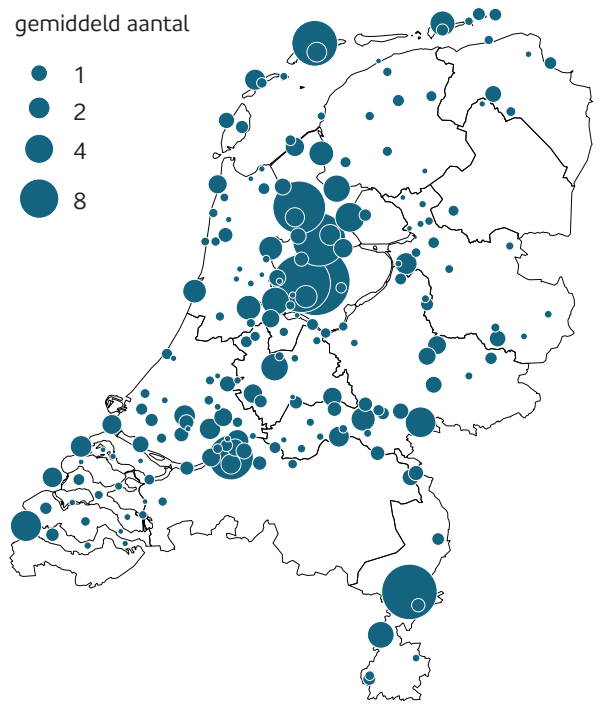
Van oorsprong komen ze uit gebieden met steppemeren en zandige stranden in Centraal-Azië en Oost-Europa. Maar in ruim een eeuw tijd verspreidden Pontische Meeuwen zich steeds verder naar het westen. Sinds 2014 broedt deze opvallend succesvolle meeuw in steeds grotere aantallen in het IJsselmeergebied. Tegenwoordig kun je de soort het hele jaar door op waterrijke plekken verwachten.

Pontische Meeuwen zijn opportunisten die 's winters achter vissersschepen op zee, op vuiloverslagen, langs stadsgrachten en rivieren hun kostje bij elkaar scharrelen. Bekijk anno 2025 een groep van enkele honderden rustende meeuwen op een Noordzeestand en er staan altijd wel enkele exemplaren tussen. Landinwaarts, langs de grote rivieren, liggen de verhoudingen anders en is de soort inmiddels regelmatig even talrijk als de Zilvermeeuw. In het binnenland speuren ze rivieroeveren af, op zoek naar dode vis of wachten ze op een nieuwe lading huisvuil op de vuilstortplaats. In grasland zie je echter vooral Zilvermeeuwen, Stormmeeuwen en Kokmeeuwen naar regenwormen zoeken en kom je Pontische Meeuwen veel minder tegen. De tellingen voor het Meetnet Watervogels laten een ruime verspreiding zien (figuur 1), al zijn de drogere delen van Nederland minder goed bedeed.

Determinatieperikelen

Opvallend is ook dat in Groningen, Drenthe en Noord-Brabant naar verhouding weinig exemplaren worden geteld. Deels zijn deze gaten reëel; rond de stad Groningen zijn de aantallen bijvoorbeeld daadwerkelijk laag. Voor een ander deel hebben de lege stukken op de kaart mogelijk te maken met determinatieperikelen. Verwarring met Zilvermeeuwen en andere soorten meeuwen ligt op de loer. Dat maakt het wintertotaal aan Pontische Meeuwen lastig te schatten, maar het gaat zonder twijfel om enkele duizenden vogels in het hele land. In juni – juli zijn de aantallen het laagst en ligt het zwaartepunt van de verspreiding in het IJsselmeergebied, waar dan minstens 80% van alle getelde Pontische Meeuwen wordt gezien. Een deel van de vogels broedt ook in dit gebied.

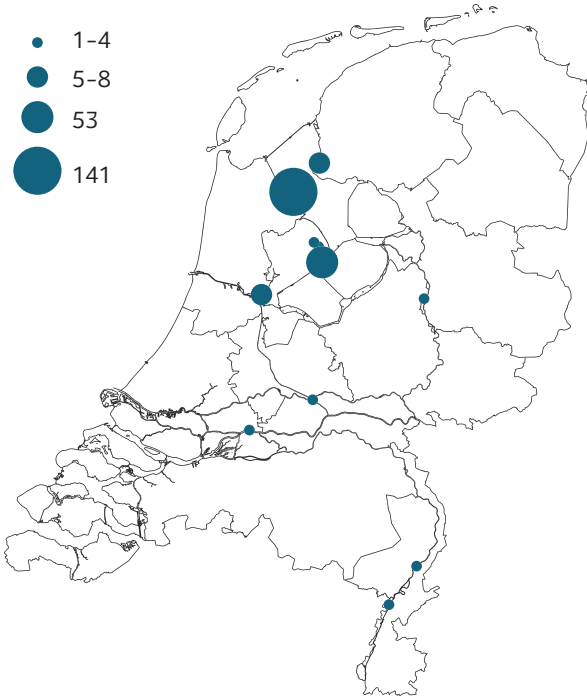
gemiddeld aantal

▲ *Figuur 1. Verspreiding van Pontische Meeuwen tijdens de watervogeltellingen in de periode 2019-2023 (gemiddeld aantal niet-broedvogels).*

aantal

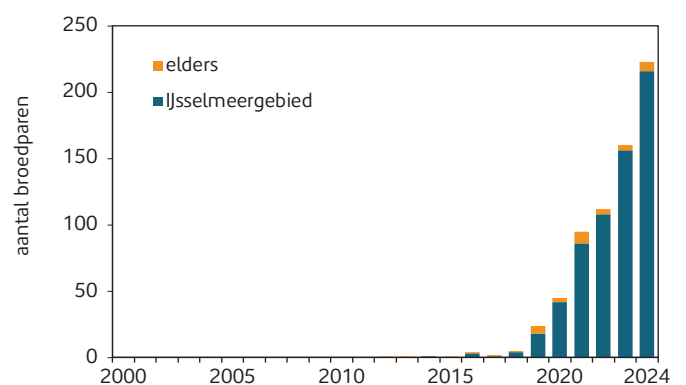
▲ *Figuur 2. Verspreiding en grootte van de broedkolonies van de Pontische Meeuw in 2024.*

Toename

Vogelaars in West-Europa kwamen er pas eind jaren tachtig achter dat er steeds vaker Kaspische Geelpootmeeuwen – zoals de soort toen nog werd genoemd – opdoken in hun contreien. Dat was het gevolg van een gestage uitbreiding vanuit de oorspronkelijke broedregio van de Pontische Meeuw, die zich uitstrekte van zandige eilanden aan de Zwarte Zeekust tot aan grote steppemerken in het oosten van Kazachstan. Vanuit Oekraïne vestigden paren zich op eilanden in de rivierlopen in zuidelijk Polen. In de jaren negentig werd Oost-Duitsland bezet en zwierven steeds meer Pontische Meeuwen naar het westen, om ook in Nederland te gaan overwinteren. Het succes van deze meeuwensoort wordt vooral toegeschreven aan de toename van het aantal visvijvers in Centraal-Europa. Als viseter zou de Pontische Meeuw profiteren van deze nieuwe voedselplekken. Na de eeuwwisseling begonnen de winteraantallen in Nederland gestaag toe te nemen, gevoed door de snelgroeiende populaties in Midden-Europa. Aflezingen van kleurringen laten zien dat veel jonge Pontische Meeuwen uit Polen, Tsjechië en Duitsland al in hun eerste winter in Nederland opduiken en vaak meerdere winters op rij terugkeren. Dit duidt op een sterke oost-westverbinding. Op basis van ringaflezingen blijkt ook dat deze meeuwensoort in staat is om zich op honderden kilometers van zijn geboorteplaats te vestigen als broedvogel, iets dat Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen niet snel zullen doen.

Broedaantallen

In 2012 werd voor het eerst een broedende Pontische Meeuw in Nederland gemeld. Het betrof een mannetje dat het aanlegde met een vrouwtje Zilvermeeuw op het stuweiland in de Nederrijn bij Amerongen. Na de eerste vestiging kwamen er jaarlijks meldingen van broedende Pontische Meeuwen. Een deel daarvan betrof paren die zich solitair langs een rivier of op een eilandje vestigden. Soms ging het om een mengpaar, waarbij een mannetje Pontische Meeuw met een Zilvermeeuw of Kleine Mantelmeeuw ging broeden. Deze losse paren zijn doorgaans nauwelijks succesvol omdat het vaak om onervaren vogels gaat, en nesten buiten de bescherming van een kolonie vaak gepredeerd worden. In het IJsselmeergebied kregen Pontische Meeuwen echter wel de wind in de zeilen. In 2014 werd voor het eerst een territorium op eiland De Kreupel in het IJsselmeer aangetroffen en in 2016 waren er zeker drie zuivere broedparen te zien op de strekdammen in het Markermeer, voor de Bataviyahaven van Lelystad. Beide kolonies groeiden snel. Vanaf 2019 worden de aantallen en het broedsucces hier intensief gevolgd door enkele onderzoekers. De groei die met name de kolonie op De Kreupel laat zien is spectaculair. In 2024 ging het hier al om minimaal 141 bezette nesten. Aan de andere kant van het IJsselmeer broedden dat jaar naar schatting acht paren op zandige eilanden voor de Friese kust, in de Bocht fan Molkwar. Ook Marker Wadden werd in 2024 gevonden door Pontische Meeuwen: vier paren. Op de strekdammen bij Lelystad betrof het 53 paren, hier laat de groei in de afgelopen jaren enigszins een stagnatie zien. Een stuk zuidelijker in het Markermeer zijn sinds enkele jaren twee kleine kolonies gevestigd: op de Kinseldam en Natuureiland IJburg. Een minderheid van de Pontische Meeuwen kiest een Zilvermeeuw of hybride als partner. Die paren worden meegeteld in het totaal.

▲ *Figuur 3. Aantalsontwikkeling (paren) vanaf 2000 in het IJsselmeergebied en elders in het land.*

Vroege broedvogels

De kolonies in het IJsselmeergebied zijn te vinden op kunstmatig aangelegde, zandige eilanden met weinig vegetatie en deels kale dammen. De Pontische Meeuwen hebben zich aangesloten bij de daar al iets langer broedende Kleine Mantelmeeuwen en Zilvermeeuwen. In vergelijking met deze soorten beginnen Pontische Meeuwen opvallend vroeg met broeden. Op de laatste dag van maart worden de eerste eieren al gevonden en gemiddeld wordt het eerste ei op 9 april gelegd. Dat is ruim drie weken eerder dan de andere twee soorten grote meeuwen in deze kolonies. Eind juni vliegen de eerste jongen al rond. In recente jaren weten de meeste paren één of twee jongen groot te brengen; een opvallend hoog broedsucces. Nesten van Pontische Meeuwen zijn vaak te herkennen aan de (sporen van) kleine vissen die aan de jongen worden gevoerd. Het lijkt erop dat, nog meer dan bij de andere

twee meeuwensoorten, vis het menu bepaalt. Daarbij helpt het dat fuikenvissers bij het legen van de netten ondermaatse, dode vissen overboord gooien. Ook resten van Amerikaanse rivierkreeften, jonge vogels en menselijk afval worden bij de nesten aangetroffen. Het hoge broedsucces wijst erop dat Pontische Meeuwen in het IJsselmeergebied een goed broedgebied hebben gevonden en de vraag is waar deze snelle groei toe zal leiden. Vooralsnog is de soort gebonden aan zoet water en duikt deze nog niet op in grote meeuwenkolonies langs de Noordzeekust. De incidentele broedgevallen langs rivieren als de Nederrijn, Maas en IJssel laten zien dat ook waarnemers langs de grote rivieren en zoetwaterplassen alert moeten zijn op deze soort. Broedparen kunnen gemeld worden via het kolonievogelproject: sovon.nl/kolonievogels.

— Albert de Jong & Joost van Bruggen

◀ Pontische Meeuw (links) imponeert een Zilvermeeuw (rechts). Een klein deel van de broedparen betreft mengparen van deze twee soorten, waarbij het mannetje altijd een Pontische Meeuw is en het vrouwtje een Zilvermeeuw. De hybride nakomelingen zijn ook vruchtbaar. Foto: Mars Muusse

Schaterlachen

Pontische Meeuwen zijn grote meeuwen, met iets langere vleugels en snavel dan de Zilvermeeuw. De grijze mantelkleur is ook een fractie donkerder dan bij die soort. Het zwart-witte patroon in de vleugeltop van volwassen vogels verschilt van de Zilvermeeuw doordat de top van de buitenste handpen meer wit heeft, en de vijfde handpen een zwart bandje heeft. Elke volwassen meeuw heeft een uniek handpenpatroon; vergelijk het met de vingerafdruk van een mens. Dit maakt het voor onderzoekers in de kolonie van Lelystad mogelijk om vaak ook de vogels zonder een ring om de poten met behulp van foto's individueel te herkennen. Pontische Meeuwen vallen in de broedkolonie op door hun snavelvorm en rode oogring, en hebben regelmatig een vrij donkere iris waardoor hun kop iets wegheeft van een groot uitgevallen Stormmeeuw.

Naarmate de dagen langer worden, staan broedvogels steeds vaker in de kolonie om hun nestplek te bewaken. In de weken voor het leggen van eieren baltzen paartjes regelmatig. Ze staan dan zij aan zij en houden kop en snavel dicht bij elkaar. Om indruk te maken op hun partner en concurrenten op afstand te houden, geven mannetjes een indrukwekkend vertoon: als een albatros buigen ze de kop naar voren en spreiden de vleugels half-open, gooien vervolgens de kop in de nek en roepen luidkeels. Deze baltstroep is te vergelijken met een hese, gierende lach. Ontdekkingsreiziger en natuuronderzoeker Peter Simon Pallas beschreef de soort in 1811 voor het eerst. Bij het geven van de Latijnse naam *cachinnans* liet hij zich inspireren door de Russische volksnaam uit het Kaspische Zeegebied, letterlijk: de schaterlacher.

VERDER LEZEN EN KIJKEN

Litwiniak K. *et al.* 2021.
Breeding-range expansion of
the Caspian Gull in Europe.
British Birds 114: 331–340.

Bekijk de webinars over de herkenning van grote meeuwen via deze QR-code:

► Met quadcopter drones worden kolonies van onder andere Kokmeeuwen en Visdieven gemonitord. De vlieghoogte was twintig tot veertig meter boven het maaiveld. Doordat de gebruikte drone relatief klein, licht en stil is, was de verstoring minimaal. Foto: Sjoerd Duijns

Vogelgriep detecteren met behulp van drones

Hoogpathogene aviaire influenza (HPAI) is jaarrond aanwezig onder wilde vogels. Het virus gaat niet meer weg en we zullen moeten accepteren dat er uitbraken zullen blijven bestaan. Iets waar we wel aan kunnen bijdragen, is het tijdig signaleren van de aanwezigheid van dode of zieke dieren zodat sneller actie ondernomen kan worden om verspreiding van het virus te verminderen. De inzet van drones in combinatie met machine learning kan ons hierbij helpen.

In het voorjaar van 2022 en 2023 waren er massale uitbraken van vogelgriep in verschillende koloniebroeders langs de gehele Nederlandse kust. Iedereen herinnert zich wel de afschuwelijke beelden van massale sterfte onder voornamelijk sterns en meeuwen. Terwijl in het broedseizoen in 2024 nauwelijks sprake was van gevallen van vogelgriep, zijn in de winter van 2024/25 weer diverse uitbraken onder wilde vogels en bij pluimveebedrijven gesignaleerd.

Risico voor mens en dier

Vogelgriep kan overslaan naar de mens, al wordt het huidige risico van vogelgriep voor de algemene bevolking vooralsnog ingeschaald als 'laag', en het risico voor mensen met beroepsmatig contact met pluimvee en besmette dieren als 'laag tot matig'. De permanente dreiging van HPAI en de impact van uitbraken voor getroffen dieren, dierhouders, natuur en maatschappij maakt echter dat aanvullende maatregelen nodig zijn. Een van de doelstellingen van het 'intensiveringsplan preventie vogelgriep voor wilde dieren' is het organiseren van adequate omgang met zieke dieren in het wild en het opruimen van dode wilde vogels. Daarnaast zet het plan in op het versterken van de monitoring onder in het wild levende dieren en het verkennen van mogelijkheden om ernstige gevolgen van uitbraken bij in het wild levende dieren (bijvoorbeeld in broedkolonies) te verkleinen.

Snel detecteren, snel handelen

De mate van ziekte en sterfte onder wilde vogels als gevolg van HPAI varieert per virusvariant, per vogelsoort en per uitbraak. Hoe sneller het virus wordt gedetecteerd, hoe effectiever de maatregelen zijn om de verspreiding te beperken. Het direct opruimen van dode vogels en het maken van compartimenten binnen en tussen broedkolonies (zodat kuikens zich minder door de kolonies kunnen verplaatsen) zijn bijvoorbeeld maatregelen om het contact tussen gezonde en zieke dieren te verminderen. Ook kan sluiting van een gebied voor bijvoorbeeld vee en/of personen een maatregel zijn.

Inzet drones en machine learning

Veel van de locaties waar watervogels broeden, liggen in moeilijk toegankelijke terreinen en zijn vaak omsloten door water. Bovendien zorgen bezoeken door onderzoekers in een broedkolonie voor veel verstoring. Dit is in veel gevallen onvermijdelijk, maar in sommige gevallen kan het een optie zijn om de kolonie met behulp van een drone te inventariseren. Voorheen was er veel handwerk nodig bij dit type monitoring. Zo werden tot een aantal jaar geleden zeehonden en diverse eenden in de Waddenzee en het IJsselmeer gefotografeerd en daarna handmatig geteld. Gelukkig wordt de analyse van de beelden tegenwoordig steeds meer door *machine learning* overgenomen.

In 2024 heeft Sovon samen met Eelke Folmer van Lumax een pilot-project uitgevoerd waarbij met (quadcopter) drones kolonies van onder andere Kokmeeuwen en Visdieven zijn gemonitord. Hieruit is een *machine learning*-model ontwikkeld dat inmiddels verschillende soorten, kuikens en dode vogels kan herkennen. De vlieghoogte was twintig tot veertig meter boven het maaiveld. Doordat de gebruikte drone relatief klein, licht en stil is, was de verstoring minimaal. De ruimtelijke nauwkeurigheid van de geproduceerde kaarten is één tot twee centimeter, waardoor nesten op basis van opeenvolgende karteringen met grote zekerheid gedetecteerd kunnen worden.

Omdat de *machine learning*-modellen van Lumax in 2024 nog niet in staat waren om onderscheid te maken tussen levende, dode en zieke vogels (te herkennen aan abnormale houdingen), zijn de beelden van dode en levende vogels handmatig gelabeld om de modellen verder te trainen. Daarnaast bleek dat relatief veel soorten te herkennen waren (onder andere Visdief, Kokmeeuw, Kluut, Grauwe Gans en Scholekster), en is dit in de labeling meegenomen. Bovendien bleek dat vroeg in het seizoen de kuikens ook goed te herkennen waren, en die zijn dus ook gelabeld in het model.

Resultaten in een online portal

Het ontwikkelde model kan dus verschillende soorten onderscheiden en dode vogels herkennen, en daarmee mogelijk de aanwezigheid van vogelgriep vaststellen. Maar hiermee zijn we er nog niet. Als we snel willen handelen nadat er mogelijk vogelgriep aanwezig is, moeten gegevens snel geanalyseerd kunnen worden. Daarom is er een online portal gebouwd waarin alle stappen in de cloud uitgevoerd worden. De dronepiloot hoeft na de vlucht slechts de gegevens te uploaden, om vervolgens de resultaten in een webapplicatie te bekijken.

Deze applicatie kan bijvoorbeeld een melding geven dat in een gebied twee dode Kokmeeuwen gevonden zijn. Door deze gedetecteerde dode vogels aan te vinken in de app, kan de gebruiker bekijken wat het model heeft geïdentificeerd als dode Kokmeeuw.

Doorontwikkeling

De pilot zit nu in de eindfase. Het is de bedoeling om deze tools beschikbaar te maken voor een groot aantal gebruikers, zodat bijvoorbeeld terreinbeheerders hier gebruik van kunnen maken. Daarnaast kan het model ook betrouwbare aantallen per soort berekenen, waardoor zelfs nestsucces- en wellicht broedsuccesmetingen mogelijk zijn. Ook is het de bedoeling om het model uit te breiden met herkenning van andere soorten, zodat de inzet steeds breder kan worden.

— Sjoerd Duijns & Eelke Folmer (Lumax)

Gekozen locaties

Voor deze pilot zijn vier gebieden gekozen waar in eerdere jaren uitbraken van vogelgriep zijn geweest, of waar het risico op dergelijke uitbraken heel groot is. Daarnaast zijn deze gebieden moeilijk toegankelijk en dus zeer geschikt om wekelijks te inventariseren met een drone. Deze gebieden zijn Kornwerderzand, Hegewiersterfjild, Klutenplas en eiland Stern.

Kornwerderzand bestaat uit een broedgebied dat aan de IJsselmeerzijde van de vismigratierivier langs de Afsluitdijk is aangelegd. Visdief was in 2024 het meest talrijk, waarbij het opviel dat er grote verschillen waren tussen de verschillende telmomenten. Bij de eerste telling op 18 juni werden slechts 120 broedparen geteld. Een maand later, relatief laat in het seizoen op 15 juli, was dit vertienvoudigd tot 1.205 paren.

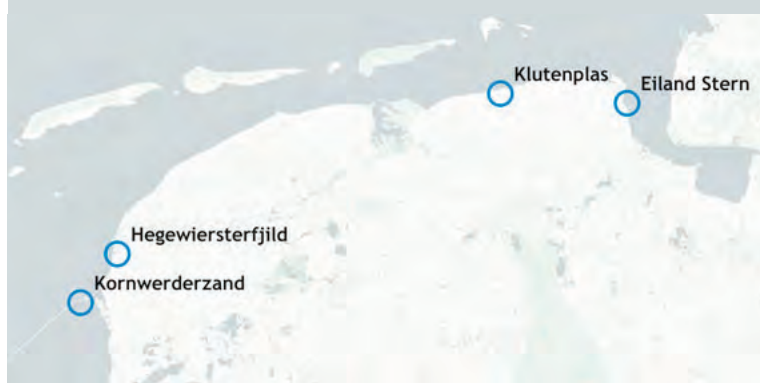

▲ Een van het onderzochte gebieden is Kornwerderzand. Dit broedgebied ligt aan de IJsselmeerzijde van de vismigratierivier langs de Afsluitdijk. Foto: Eelke Folmer

Natuurgebied **Hegewiersterfjild** ligt aan de zuidkant van Harlingen, binnendijs tegen de Waddenzeedijk. Zowel in 2022 als 2023 werd in dit gebied vogelgriep vastgesteld, waar het in 2023 meer dan 5.000 dode Kokmeeuwen betrof. Daarnaast werden ook soorten als Visdief getroffen. In 2024 was er geen verhoogde sterfte in dit gebied.

De **Klutenplas** is een binnendijs brakwatergebied, gelegen tegen de zeedijk van de Groninger noordkust. Dit gebied is in 1986 ontstaan door kleiwinning voor het ophogen van de zeedijken heeft onder andere een stroomraster rondom het gebied en een pompgraaf voor de waterhuishouding. Daarnaast zijn schelpeneilandjes aangelegd als broedhabitat voor Kluten en sterns.

Eiland Stern is een broedeiland van ongeveer twee hectare dat in de winter van 2017/18 is aangelegd in de Eems als compensatiemaatregel voor verlies van broedgebied in de Eemshaven en ter vermindering van het aantal aanvaringslachtoffers door windturbines en hoogspanningslijnen. In juni 2023 werd vogelgriep vastgesteld op eiland Stern met veel slachtoffers onder met name Kokmeeuw en Visdief. In 2024 was helemaal geen sprake meer van opvallende sterfte of vogelgriepverschijnselen.

Met deze pilot is een *machine learning*-model ontwikkeld dat inmiddels verschillende soorten vogels, kuikens en dode vogels kan herkennen.

▲ 12 juni 2024 op Kornwerderzand

De ruimtelijke nauwkeurigheid van de geproduceerde kaarten is één tot twee centimeter, waardoor nesten op basis van opeenvolgende karteringen met grote zekerheid gedetecteerd kunnen worden. Hieronder een voorbeeld van nesten van Kokmeeuwen waarop het proces van nest naar kuiken in de tijd goed te zien is. Op drie momenten (30 april, 21 mei en 12 juni 2024) is met een drone een foto gemaakt.

30 april 2024
Een adulte Kokmeeuw is begonnen met broeden.

21 mei 2024
De broedende Kokmeeuw is nauwelijks meer te zien onder de vegetatie.

12 juni 2024
De Kokmeeuw zit op dezelfde plek. Daar linksboven (in de cirkel) bevinden zich kuikens.

▲ Kornwerderzand. Foto's: Eelke Folmer

Voorbeelden van andere waarnemingen die in de applicatie een label krijgen.

30 april 2024
Kokmeeuw, dood

30 april 2024
Grauwe Gans, lopend

3 juni 2024
Kluut, zwemmend

Heimwee naar de Ransuil

Een zachte februariavond in 1989 met een laatste zweem oranje aan de westelijke hemel. Het is windstil. Konijnen vluchten de weg over van grasland naar heide, waar de rand is doorzeefd met hollen. De baltsroep van buitelandse Kieviten en de trillers van Wulpen zijn alomtegenwoordig. Vanuit de dennen op de heide lijkt de zoemroep van een vrouwtje Ransuil te klinken. Dan klinkt een geluid alsof gehandschoende handen driemaal tegen elkaar slaan: een vleugelklappend mannetje. Het is de vraag in welk van de kraaiennesten de eieren gelegd gaan worden.

Dit tafereel speelde zich af in het 25 vierkante kilometer grote gebied tussen Rolde en Assen waar ik onderzoek deed naar de verspreiding van de Ransuil. Het verhaal bevat veel elementen die ertoe bijdroegen dat Ransuilen eind jaren tachtig van de vorige eeuw talrijker waren (tot maximaal 41 territoria in 1990) dan alle andere roofvogels en uilen samen. Inmiddels zijn de aantallen van de Ransuil sterk gedaald.

Standvogels en immigranten

Ransuilen zijn met hun lange vleugels toegerust om in open gebieden te jagen en leefden tijdens mijn onderzoek in 1986–2001 vooral van veldmuizen (69% van de 63.711 prooien uit uitgeplozen braakballen betrof veldmuizen). Bij afwezigheid van veldmuizen of tijdens nachten met veel wind vingen ze bosmuizen en rosse woelmuizen. In de winter groepeerden ze op slaapplaatsen, met groepen tot 56 stuks. De aantalspiek viel eind januari, op het moment dat de balts net volop was ingezet. Het vermoeden bestaat dat samen slapen onder meer een rol speelt bij het vinden van een partner. Ransuilen doen niet aan nestbouw en gebruiken voornamelijk nesten van Zwarte Kraaien. Wanneer ze echter de keus hebben, verkiezen ze eksternesten, bij voorkeur in naaldbomen.

In de meeste jaren was het aantal territoria niet groter dan dat in het voorgaande jaar, inclusief het aantal uitgevlogen jongen. Dit suggereert een min of meer gesloten populatie van standvogels, wat overigens niet betekent dat jongen die er werden geboren, later ook binnen het gebied gingen broeden. In enkele jaren ging het anders en namen in de loop van de winter de aantallen toe tot ver boven de maximale populatie van het voorgaande jaar. Dat gebeurde in jaren met veel veldmuizen en kan alleen worden verklaard door grootschalige immigratie. Dat Ransuilen daarbij van ver kunnen komen, is te zien op migrationatlas.org. Ze blijken zelfs nauwelijks minder nomadisch dan hun kortgeoorde verwant, de Velduil.

Grote veranderingen

Waar eens bijna alle naaldbosjes ransuilnesten kenden, duiken tegenwoordig nog sporadisch bedelende jongen op in een rijk van bomen voorziene tuin in Assen of Rolde. De oorzaak van de afname, die inzette aan het eind van de jaren negentig, kent vele

vertakkingen. Oprukkende bebouwing en intensiever agrarisch gebruik voor de productie van voedsel drukten een stempel op het leefgebied voor de Ransuil. Bouwland werd ter compensatie omgezet in natuurgebied om de waterhuishouding te herstellen (figuur 1). Door de afname van de duivensport en de teruggang van de vaak door mensen uitgezette Fazant, zagen Haviken hun belangrijkste prooidieren verdwijnen. Ook konijnen verdwenen als gevolg van door mensen geïntroduceerde virussen.

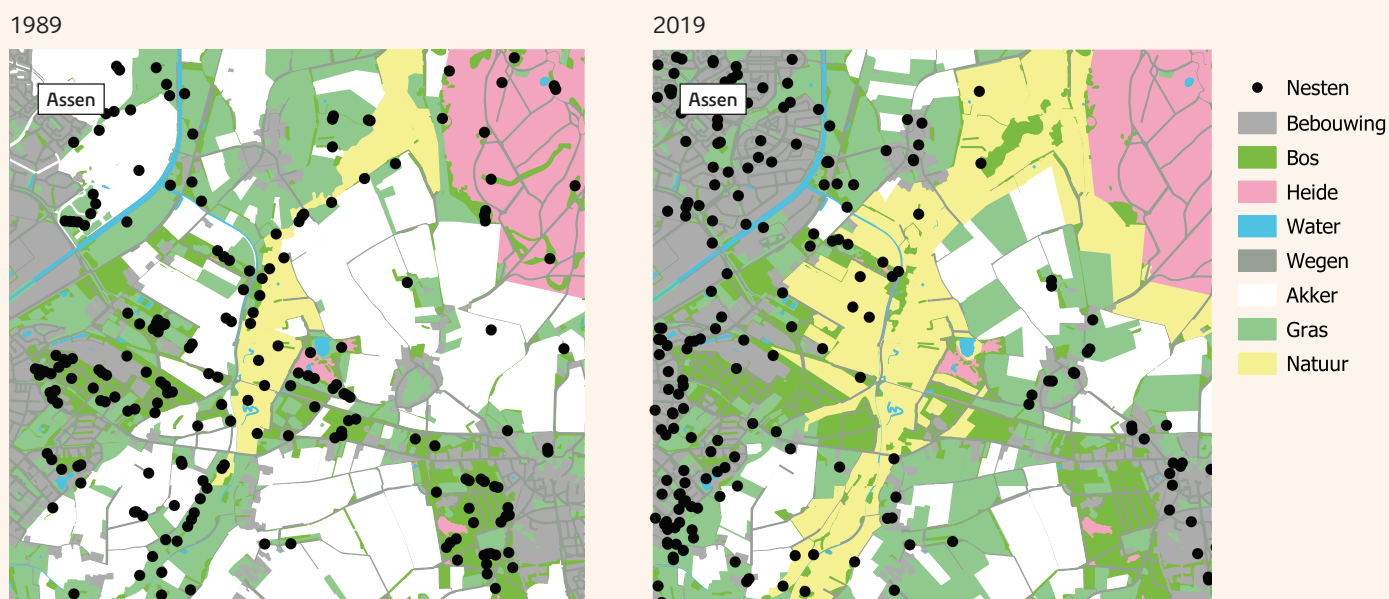
Door deze veranderingen verschrompelde niet alleen het leefgebied van veldmuizen, maar verdwenen ook weidevogels, Kokmeeuwen en Houtduiven. De havikstand, die juist was opgekrabbeld na de door landbouwgifstoffen veroorzaakte decimering van de aantallen, zag zich nogal plotseling geconfronteerd met een wereld arm aan voedsel, en richtte zich op schaarsere prooien zoals kraaiachtigen en Ransuilen. De kraaiachtigen trokken zich terug in dorpen en steden. Al zouden er Ransuilen over zijn in de bossen en op de heide, dan ontbraken de nesten om in te broeden. De weg naar de stad hebben ze nooit op die manier gevonden zoals de kraaiachtigen dat deden.

Heimwee

En de toevloed van Ransuilen uit verre oorden dan? Waarom zijn die immigrantengolven weggeëbd? Het antwoord daarop is vrij eenvoudig. De veranderingen die zich in Drenthe voltrokken, gebeurden in vrijwel heel West-Europa. Alleen daar waar de tijd heeft stilgestaan, komen nog veelvuldig Zwarte- of Bonte Kraaien en Eksters voor in landschappen met bos.

Wanneer je nu, 35 jaar later, op een zachte februariavond op je fiets stapt, zie je dat de heide, het beekdal en het groepje dennen nog bestaan, maar dat er geen konijnen, Kieviten, Wulpen en Ransuilen meer zijn. Een kraanvogelduet is hoorbaar tussen de opgewonden Grauwe Ganzen. Aan de overzijde antwoordt een tweede paartje. Je fietst verder en vraagt je af of er over 35 jaar heimwee zal bestaan naar de Grauwe Gans.

— Willem van Manen

▲ Figuur 1. Landschappelijke verandering in het onderzoeksgebied bij Assen tussen 1989 en 2019 en de beschikbare nesten van Zwarte Kraai en Ekster (dus geen territoria) in het najaar van 1989 en 2019. Let op de toegenomen oppervlakte bebouwing en nieuwe natuur ten koste van vooral bouwland, en de verhuizing van Zwarte Kraaien en Eksters naar bebouwing.

Steun vogelonderzoek

Doe je wel eens een extra gift of ben je dat van plan? Dat kan voordelig, bijvoorbeeld door het sluiten van een periodieke schenkingsovereenkomst.

Algemeen nut beogende instelling (ANBI)

Sovon heeft een ANBI-status. Een ANBI is een algemeen nutbeogende organisatie en moet zich aan bepaalde voorwaarden houden om de ANBI-status te behouden, je mag bijvoorbeeld geen winstoogmerk hebben. Ook zijn er verplichtingen zoals het publiceren van (financiële) gegevens. Sovon doet dit onder andere door middel van het jaarverslag en de jaarrekening.

Je vindt meer informatie over onze ANBI-status en onze jaarverslagen op sovon.nl/anbi.

Aantal voordelen van schenken aan een ANBI-organisatie

- Een periodieke gift mag volledig van je inkomstenbelasting afgetrokken worden. Hier zit geen drempel aan: dit wordt vastgelegd in een periodieke schenkingsovereenkomst.
- Sovon hoeft geen erf- of schenkbetaling te betalen. Je gift komt geheel ten goede aan het onderzoek en daarmee aan de vogels.
- Eenmalige giften kun je ook aftrekken van de inkomstenbelasting, hiervoor geldt wel een drempel en een maximum.

Rekenvoorbeeld periodieke gift

Je wilt jaarlijks een gift doen van 100 euro. Doordat je dit vastlegt in een periodieke schenkingsovereenkomst kun je jaarlijks 159 euro geven zonder dat het je extra kost*. De belasting betaalt namelijk tot 37% mee aan je gift: jouw voordeel uit belastingaftrek is dus 59 euro. Je geeft Sovon 159 euro, netto betaal je 100 euro.

**rekenvoorbeeld is een indicatie, de belastingaftrek hangt af van verschillende factoren, zoals je verzamelinkomen.*

Samen voorzien we de maatschappij van feiten over vogels!

Vogelonderzoek door Sovon is op de eerste plaats mogelijk dankzij onze duizenden vrijwillige waarnemers die jaarlijks het veld in gaan en meedoen aan onze projecten. Samen brengen we de ontwikkelingen in aantallen en verspreiding van vogels in kaart. Deze gegevens vormen vervolgens de basis om specifieke onderzoeksvragen te beantwoorden, bijvoorbeeld voor terreinbeheerders of overheden. Andere belangrijke onderzoeksvragen blijven onbeantwoord zonder extra financiering. Jouw steun maakt belangrijk (vervolg) onderzoek mogelijk en speciale projecten zoals de Vogelatlas en de Sovonacademie.

Meer informatie over hoe je vogelonderzoek kunt steunen vind je op sovon.nl/steun-vogelonderzoek

Bidden langs de weg

Wie kent het verschijnsel niet? Langs de kant van de weg hangt een roofvogel klapwiekend stil in de lucht, speurend naar eten: een 'biddende' Torenvalk. Een prachtig gezicht. Helaas gaat het slecht met deze muizeneter. Daarom vragen Sovon en Vogelbescherming samen met andere organisaties in 2025 extra aandacht voor de Torenvalk.

Het vele bidden langs de weg is met goede reden. Brede wegbermen zijn aantrekkelijk vanwege het ruime aanbod aan uitkijkposten, zoals lantaarnpalen, die als uitvalsbasis kunnen dienen. Mogelijk is het schrale grasland van wegbermen ook muizenrijker dan het reguliere agrarische gebied. Wegbermen bevatten zelfs het grootste oppervlak schraal grasland van Nederland en het extensieve beheer speelt waarschijnlijk mee in de geschiktheid om hier te jagen. Torenvalken verblijven vermoedelijk vooral in het najaar en de winter langs de weg, maar het jaarpatroon is nog niet goed bekend. Ook weten we niet of er plekken in het land zijn waar Torenvalken meer langs wegen zitten dan elders. De telling *Waar bidt de Torenvalk?* kan meer inzicht geven in het ruimtelijke patroon door het jaar heen. Het hele jaar is het mogelijk om deze telling vanuit de auto te doen (zie kader *Hoe doe je mee?*).

Verkeersslachtoffers

Jagen langs wegen is niet zonder risico. Er vallen weleens verkeersslachtoffers onder Torenvalken, zij het minder vaak dan onder Buizerds. Waar de Torenvalk de afgelopen twintig jaar ruim 350 keer gemeld is als verkeersslachtoffer, werden in dezelfde periode ruim 1.200 Buizerds gemeld als slachtoffer van een aanrijding. De verklaring kan getalsmatig zijn: als er meer Buizerds langs de weg zitten, worden er eenvoudigweg meer dood gevonden. Maar mogelijk worden Torenvalken minder snel geraakt, omdat zij sneller en wendbaarder zijn dan Buizerds. Een kanttekening hierbij is dat Buizerds iets groter zijn en waarschijnlijk sneller worden opgemerkt. Het Dutch Wildlife Health Centre (DWHC) in Utrecht onderzoekt samen met Sovon de meldingen van dood gevonden dieren. De Torenvalk is samen met de Slechtvalk speerpunt dier van het jaar 2025. Dat betekent dat het DWHC dit jaar extra middelen heeft om doodsoorzaken bij gevonden Torenvalken en Slechtvalken te onderzoeken. Meldingen van dode vogels kunnen gedaan worden op de website dwhc.nl/meldingsformulier, of portal.sovon.nl/dood.

► Rosse woelmuis.

Foto: Theo Douma (Agami)

Jaar van de woelmuis

In goede muizenjaren bestaat het dieet van de Torenvalk bijna volledig uit veldmuizen, die biologisch gezien onder de woelmuizen vallen. In Nederland komen nog vier andere soorten woelmuis voor: de aardmuis, de ondergrondse woelmuis, de rosse woelmuis en de Noordse woelmuis. Vooral deze laatste is bijzonder, want in ons land leeft een aparte ondersoort die verder nergens anders ter wereld voorkomt.

Ondanks dat woelmuizen een belangrijke rol spelen in de natuur, is deze soortgroep bij veel mensen onbekend. Vandaar dat de Zoogdiervereniging in 2025 het Jaar van de woelmuis heeft uitgeroepen. Tijdens het Jaar van de woelmuis stellen zij de verschillende woelmuizen uitgebreider voor en vertellen ze meer over hun specifieke eigenschappen en leefgebieden. Ook is het doel om het onderzoek naar woelmuizen te stimuleren. Een manier om de aantalsontwikkeling van woelmuizen te monitoren, is bijvoorbeeld het tellen van muizenholletjes in proefvlakken. Als dit jaarlijks op een aantal plekken volgens dezelfde methode wordt gedaan, is het al mogelijk om landelijke aantalsrends voor de woelmuis te berekenen. Meer informatie over de activiteiten van de Zoogdiervereniging is te vinden op zoogdiervereniging.nl/jaarvandewoelmuis.

Andere voedselbronnen

In een slecht muizenjaar zal de Torenvalk andere voedselbronnen moeten aanboren. Dat kan van alles zijn: andere soorten knaagdieren, reptielen, amfibieën of grote insecten. Hierbij is het interessant om te onderzoeken of er regionale verschillen zijn in het dieet van de Torenvalk. Uitpluizen van braakballen lijkt een voor de hand liggende methode. Maar dat valt tegen. Het maagsap van de Torenvalk is veel sterker dan bijvoorbeeld dat van uilen, waardoor er amper herkenbare prooi resten achterblijven in de braakballen. Eventueel kunnen de braakballen van de Kerkuil ons wel iets vertellen over de beschikbaarheid van veldmuizen, maar de leefwijze en de verspreiding van de Kerkuil wijkt te veel af van die van de Torenvalk om hier zinnige resultaten uit te kunnen halen.

▲ Man Torenvalk met zandhagedis. Foto: Harvey van Diek

Magere start van het jaar

De Torenvalk beleeft dit jaar een magere start. Het gemiddelde aantal exemplaren per getelde PTT-route was het op een na laagste sinds 1978. Ook de meldingsfrequentie in LiveAtlas ligt beduidend lager dan gemiddeld over de afgelopen vijf jaar. In minder dan tien procent van de tellingen is in januari een Torenvalk gezien. Het gebrek aan veldmuizen is hier waarschijnlijk debet aan is. Het zeer natte voorjaar en de vochtige decembermaand van 2024 zullen deze soort geen goed hebben gedaan.

◀ Vrouw Torenvalk met woelmuis. Foto: Edwin ter Hennepe

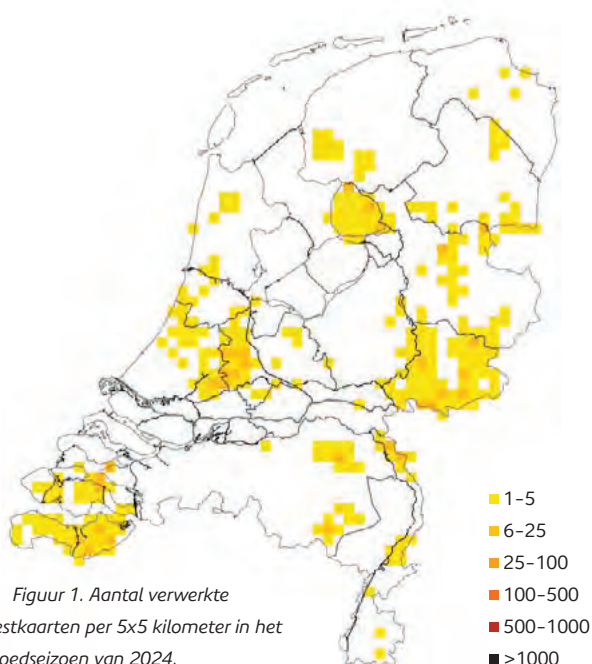
▲ Een nestkast aan de voet van de Sallandse Heuvelrug is uitgerust met drie webcams om de Torenvalken te kunnen volgen.

(bron: youtube.com/@Flying2cloud-Holten). Foto: Peter Jongejan

Camera's bij kasten

Voedselonderzoek bij Torenvalken is goed uit te voeren bij nestkasten die zijn uitgerust met een of meerdere webcams. Zeker als de vogel boven op de kast rustig eet, is goed te zien waar de maaltijd uit bestaat. Nestkasten zijn daarnaast goed toegankelijk voor het doen van nestonderzoek. Afgelopen jaar zijn een kleine 800 nestkaarten van de Torenvalk bijgehouden, waarvan het merendeel nestkasten betrof. Torenvalken broeden echter ook in andere niet-zelfgemaakte nesten, zoals verlaten ekster- of kraaiennesten. Daarvan is de hoeveelheid nestkaarten schaars. Het huidige verspreidingsbeeld van Torenvalken is dan ook niet volledig, net als de gegevens over het broedsucces. De Torenvalk broedt in het gehele land, maar uit het overzicht van ingeleverde nestkaarten in 2024 is vooral duidelijk zichtbaar waar werkgroepen actief zijn (figuur 1).

In het Jaar van de Torenvalk hopen we een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de aanwezigheid van nestkasten in het land, de bezetting van deze kasten en het broedsucces van de Torenvalk. We doen dan ook een oproep aan iedereen die kasten voor de Torenvalk beheert om dat aan ons door te geven. Heb je nestkasten voor de Torenvalk en houd je hiervan nestkaarten bij? Of heb je zelfs camera's in de kast hangen? Laat het ons dan weten door een e-mail te sturen aan torenvalk@sovon.nl.

▲ Figuur 1. Aantal verwerkte nestkaarten per 5x5 kilometer in het broedseizoen van 2024.

DOE MEE MET HET JAAR VAN DE TORENVALK 2025

Hoe doe je mee?

Iedereen kan vanaf de rijdersstoel of de achterbank in de auto de telling *Waar bidt de Torenvalk?* doen. De telling is beschikbaar in de app Avimap. Zorg ervoor dat je de laatste versie geïnstalleerd hebt en de basisdata ververst.

Op sovon.nl/waar-bidt-de-torenvalk vind je meer informatie over de achtergrond en de uitvoering van de telling.

sovon.nl/waar-bidt-de-torenvalk

Maakt de Grote Alexanderparkiet furore?

De Grote Alexanderparkiet is de 'grote broer' van de Halsbandparkiet. Beide soorten lijken sterk op elkaar. De Nederlandse populatie van de Halsbandparkiet telt inmiddels 27.500 - 28.000 individuen. Ook de Grote Alexanderparkiet neemt de laatste jaren rap in aantal toe. Hoe snel is deze toename gegaan?

Grote Alexanderparkieten komen van oorsprong uit Zuidoost-Azië. De soort is inheems van Pakistan in het westen tot en met Vietnam in het oosten. Hier bewoont de parkiet droge en vochtige laaglandbossen inclusief mangroves, maar ook cultuurlandschappen zoals plantages en parken. In het natuurlijke verspreidingsgebied worden Grote Alexanderparkieten bedreigd door stroperij ten behoeve van de handel, en door inkrimping van het leefgebied als gevolg van boskap. De soort staat op de internationale Rode Lijst van IUCN met de status *Near Threatened*. Tegelijkertijd zijn buiten het natuurlijke verspreidingsgebied succesvolle vrij vliegende populaties ontstaan in stedelijk gebied, waaronder in China, Japan, het Midden-Oosten en West-Europa. Deze tegenstrijdige ontwikkeling staat bekend als de beschermings-invasie-tegenstelling (of *conservation invasion paradox*, kortweg CIP): een fenomeen dat wereldwijd is vastgesteld bij tenminste 174 terrestrische diersoorten van de internationale Rode Lijst.

In steden hebben Grote Alexanderparkieten een voorkeur voor oude parken met grote bomen. In Europa werd het eerste broedgeval vastgesteld in 1988 in Wiesbaden, in Nederland in 2006 in het Beatrixpark in Amsterdam. In Nederland is momenteel één lokale populatie van de Grote Alexanderparkiet, die vrijwel volledig leeft in en rond Amsterdam. Deze vogels slapen op één grote slaapplek in het Oosterpark. In andere plaatsen verblijven, soms langere tijd, ook kleine groepjes of losse individuen, bijvoorbeeld in Haarlem en Groningen. In dit artikel is gepoogd om de aantalsontwikkeling van de prille Nederlandse populatie van de Grote Alexanderparkiet met terugwerkende kracht te reconstrueren.

Lastig te tellen

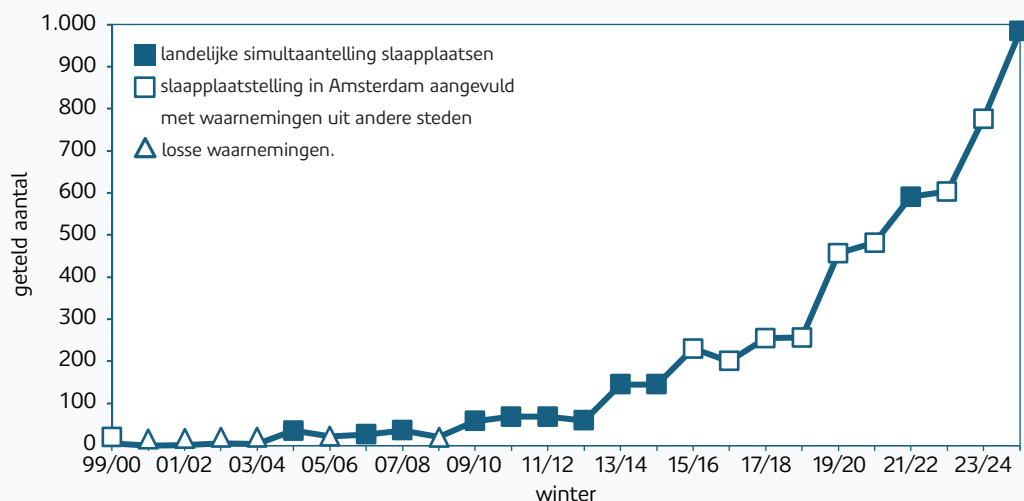
Het in kaart brengen van het aantal parkieten is geen eenvoudige klus. Dit geldt voor zowel Halsbandparkieten en Grote Alexanderparkieten. De vogels houden zich overdag in groepjes op in stedelijk gebied, dat per definitie lastig te overzien is. Bovendien verplaatsen de parkieten zich veel, wat betrouwbare tellingen overdag nog verder reduceert. De vogels gebruiken 's nachts echter gemeenschappelijke slaapplekken, die voor hen dermate belangrijk zijn dat ze bereid zijn om grote afstanden te overbruggen. Op deze slaapplekken kunnen de aantallen relatief eenvoudig worden vastgesteld.

Slaapplekstellingen vormen dus de basis van het bepalen van de populatieomvang van parkieten. Landelijke (simultane) slaapplekstellingen van parkieten zijn door Sovon voor het eerst georganiseerd in 2004 in het kader van het Jaar van de Halsbandparkiet. Vervolgens zijn in de winters 2009/2010 tot en met 2014/2015, de winter 2021/2022 en recent in de winter 2024/2025 slaapplekstellingen georganiseerd. Simultaantellingen zijn echter niet uitgevoerd in de tussenliggende jaren. Daarom is voor de reconstructie van de populatieontwikkeling van de Grote Alexanderparkiet ook gebruik gemaakt van slaapplekstellingen uit andere jaren uit de database van Sovon. Waar nodig zijn deze aangevuld met slaapplekstellingen uit het archief van de Vogelwerkgroep Amsterdam en Waarneming.nl. De Vogelwerkgroep Amsterdam en de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland hebben in sommige jaren op eigen initiatief simultaantellingen gehouden, waarvoor alle lof.

Voor jaren waarin geen simultaantellingen waren, is op de volgende manier het aantal Grote Alexanderparkieten berekend: de slaapplekstelling tussen oktober en februari met het hoogste aantal – meestal het Oosterpark in Amsterdam –, aangevuld met het hoogst getelde aantal in die maand uit andere gemeenten. Voor jaren waarvan géén slaapplekgegevens beschikbaar zijn, is gepoogd om op basis van losse, uitsluitende waarnemingen een schatting te maken van de minimale populatiegrootte.

◀ Een paar Grote Alexanderparkieten in Amsterdam, met het vrouwtje in een hol in een oude boom. Foto: Harvey van Diek

► Slaapplekstelling in Amsterdam. Foto: Harvey van Diek

◀ *Figuur 1. Aantalsontwikkeling van de Grote Alexanderparkiet in Nederland (aantal getelde exemplaren) per winter.*

Razendsnelle toename

De eerste melding van Grote Alexanderparkiet in Nederland stamt uit 1990. Vanaf 2000 wordt de soort in ons land jaarlijks gemeld. Tot en met 2013 bleef het aantal schommelen op een laag niveau van enkele tientallen individuen. Tijdens de landelijke simultaantelling in december 2013 werden voor het eerst meer dan honderd Grote Alexanderparkieten geteld. Vanaf dat moment ging het snel. Twee jaar later, in december 2016, werd de grens van tweehonderd individuen gepasseerd. In 2019 waren dit er meer dan 450, en tijdens de landelijke simultaantelling in de winter 2021/22 werden 591 Grote Alexanderparkieten geteld. Inmiddels nadert de landelijke populatie de magische grens van duizend individuen: in januari 2025 werden 985 Grote Alexanderparkieten geteld (figuur 1).

Blik in de toekomst

De exponentiële aantalstoename van de Grote Alexanderparkiet is zeer recent. Dit maakt het lastig in te schatten wat de verdere ontwikkeling zal zijn. De soort is een standvogel met neiging tot zwerven na het broedseizoen. Tot en met het afgelopen broedseizoen werd de soort amper waargenomen buiten de regio Haarlem/Amsterdam. Maar in 2024 werden in de maanden augustus tot en met november verschillende groepjes ver buiten het bekende verspreidingsgebied waargenomen. In Noord-Holland werden Grote Alexanderparkieten noordelijk waargenomen tot en met Wieringen, en zelfs enkele individuen op Texel. Naar het zuiden werden waarnemingen gedaan tot in de stad Utrecht. Het ging in totaal om zeker meer dan vijftig vogels verdeeld over verschillende groepjes, maar het is bekend dat de overdag waargenomen aantallen niet representatief zijn voor de werkelijke populatiegrootte. Het is dus aannemelijk dat bij deze expansie meer individuen betrokken waren. In de wintermaanden december en januari waren alle vogels weer terug op de gemeenschappelijke slaapplaats in het Oosterpark en werden buiten de hoofdstad nog amper Grote Alexanderparkieten gemeld. Of deze rondzwervingen de voorbode zijn van uitbreiding van het leefgebied in het komende broedseizoen of daarna, zal moeten blijken. We wachten af en blijven tellen.

— Jip Louwe Kooijmans

▲ Foto: Nienke Beintema

Over Nienke Beintema

Wetenschapsjournalist Nienke Beintema schrijft als freelancer voor diverse media over vogels, natuur en meer. Ook schreef zij het boek *De zeearend*. Voor de rubriek 'Drijfveren' gaat zij op pad met fanatieke vogelaars.

De nieuwste Sovon 'Vrijwilliger van het Jaar' is Peter Brouwer. Al meer dan vijftig jaar inventariseert hij de vogels van Nijmegen en omgeving: onder meer broed-, water- en kolonievogels – en alles wat hij verder tegenkomt.

Optimist in de uiterwaarden

Door de lange natte winter is het een modderfestijn in de Oosterhoutse Waard, een van de uiterwaarden bij Nijmegen. Peter Brouwer (78) maalt er niet om. Soepel ontwijkt hij de diepste poelen terwijl hij tot zijn enkels in de prut zakt. Handen in de zakken, kijker om de nek, muts tot op de wenkbrauwen, blik op de rivier. Hij is in zijn element. En almaar stromen de verhalen, net als het kolkende water van de Waal.

'Kijk, hier kalven steeds stukjes van de oever af, door de sterke stroming in de buitenbocht', wijst hij. 'Elk jaar komen er wel Oeverzwaluwen broeden. Vaak tientallen, of zelfs nog meer. Maar soms gaat het mis. Dan dendert er een heel stuk oever naar beneden. Met nesten en kuikens en al.'

Dat is voor de populatie niet direct desastreus, weet Peter. 'Die vogels kunnen zeven, acht, soms wel tien jaar oud worden. Als ze een paar keer in hun leven een paar jongen grootbrengen, dan is het goed.' En de oudervogels zelf zijn weerbaar. Zij komen hier het volgende jaar gewoon terug en maken nieuwe nesten in de verse oeverwal. Dat gaat dan weer een paar jaar goed.

Zelf ontdekte hobby

Peter kan het weten, want hij komt hier al een halve eeuw. Al die tijd woont hij al in Nijmegen. 'Ik kom hier niet vandaan', vertelt hij. 'Ik ben opgegroeid in de Kop van Noord-Holland. Mijn ouders hadden een bollenbedrijf. We gingen niet met ze de natuur in, nee. Daar was geen tijd voor. Er werd altijd gewerkt. De vogelhobby heb ik later zelf ontdekt.'

Peter ging sociologie studeren in Nijmegen. 'Dat leek me wel interessant. En dat was het ook.' Met studievrienden ging hij in 1970 voor het eerst naar Ameland. 'Om het carnaval te ontvluchten. Wat een gedoe. Ameland bleek ik geweldig te vinden. Ik zag die stranden, en ik zag die zeevogels en die ganzen, en ik was meteen verkocht.' Sinds eind jaren zeventig is Peter regelmatig op Ameland voor de Sovon-tellingen van wad- en watervogels: vijf tellingen door het jaar heen. In zijn groep is hij een van de oudgedienden. 'Er zijn er een paar die nog langer meedoen dan ik. Maar we lopen nog altijd langs de hele lengte van het eiland', zegt hij glunderend. 'Afgelopen weekend nog, voor de Midwintertelling. Het was weer prachtig. Gigaveel ganzen.'

Ook in Nijmegen ging Peter systematisch aan het inventariseren. Eerst nog naast zijn verschillende banen, maar sinds zijn pensioen meer dan fulltime. Broedvogels in het voorjaar, de maandelijkse watervogeltellingen, roofvogels, kolonievogels, en daarnaast ook een Punt Transect Telling; eerst in de Ooijpolder en nu ten noordwesten van Nijmegen. Hij bestrijkt niet slechts één gebied. Op de fiets ('Een auto heb ik niet nodig') doorkruist hij jaarrond grote stukken van de Betuwe en het Land van Maas en Waal, van Valburg tot Gendt en van Beneden-Leeuwen en Maasbommel tot Weurt en de Ooijpolder.

Vogelverslaving

We lopen met een boog terug naar de dijk, langs een geul die vol water staat. Een strang, noemt Peter die. Hij tuurt door zijn kijker naar de eenden die er zwemmen. 'Wintertalingen, Smienten', zegt hij geroutineerd. 'Soms zitten hier ook Oeverlopers en Witgatjes. Nu staat het onder water, maar in de zomer is het hier vaak te droog. Grutto's? Nee, die broeden hier niet. Wel soms Kleine Plevieren. En rietvogels in deze ruigtes: Rietgors, Bosrietzanger, Blauwborst.' In de loop der jaren had Peter veel verschillende banen. Hij werkte bij een werklozencentrum en was een tijdlang schillenboer, eerst vrijwillig, later betaald. Van daaruit werd hij adjunct-bedrijfsleider bij een kringloopbedrijf. Ten slotte, tot zijn pensioen, was hij huismeester bij een instelling voor kinder- en jeugdpsychiatrie.

Over het komen en gaan van zijn banen vertelt Peter met een zekere nonchalance. Hij heeft het altijd prima naar zijn zin gehad, en er moest natuurlijk brood op de plank komen. Maar heel duidelijk is dat het betaalde werk voor hem altijd secundair was. Op de eerste plaats kwamen zijn vrouw en kinderen; op de tweede plaats de vogels. En dat alles is nog steeds zo. Inmiddels zijn er ook kleinkinderen. En nog altijd is Peter dagelijks op stap voor de vogels. 'Je zou het een verslaving kunnen noemen.' Hij lacht en zijn pretogen glinsteren.

Die grote aantallen ganzen, prachtig. En ik heb een zwak voor Huiszwaluwen.

Huiszwaluwen onder de brug

We rijden intussen over de dijk aan de noordkant van de Waal, onder Lent langs richting het oosten. Op verschillende plekken hangen Torenvalken te bidden, op ooghoogte, vlak naast de dijk. Achter ze schitteren de ondergelopen geulen in het zonlicht. Er vliegen ganzen over. Kolganzen, hoort Peter feilloos.

Her en der wijst hij interessante vogelplekken aan. Een blauwe reigerkolonie in de populieren rond een rivierkolk. Een hoogspanningsmast waarin een slechtvalkenkast hangt. En een brug waaronder elk jaar Huiszwaluwen broeden. 'Het is vast niet expres gedaan, maar die brug heeft een overstekje dat voor Huiszwaluwen precies geschikt is om hun nest onder te bouwen', vertelt hij. 'Ik heb wel een zwak voor Huiszwaluwen. Altijd geweldig leuk als ik ergens in het rivierengebied een nieuwe kolonie ontdek.'

▲ Huiszwaluw. Foto: Arie Ouwerkerk

Enthousiast vertelt hij over het schilderij van een groepje Huiszwaluwen dat hij afgelopen november kreeg, bij zijn feestelijke benoeming tot Vrijwilliger van het Jaar 2024. 'Van Elwin van der Kolk. Echt prachtig.' Huiszwaluwen heeft hij zelf helaas niet onder het dak, vertelt hij. 'Je ziet ze zelden midden in woonwijken. Je hebt meer kans aan de randen van de bebouwing. En dus op dit soort plekken.' Hij wijst naar de brug.

Kansen voor de natuur

Over de Huiszwaluwen – en alle andere soorten waarover we praten – heeft Peter alle trends paraat. Over hun dieptepunt rond het jaar 2000, hun geleidelijke herstel, maar ook dat het de laatste jaren juist weer wat minder goed lijkt te gaan. 'Dat hangt waarschijnlijk samen met de dramatische achteruitgang van de insecten', zegt hij. 'Daar hebben alle insectenetters last van. Ja, op dat vlak moet er écht iets veranderen.'

Maar hij is beslist geen pessimist. Veel liever kijkt hij naar de mooie ontwikkelingen in dit gebied, en die zijn er wel degelijk. Een groot stuk van het rivierengebied is nu ingericht als 'ruimte voor de rivier', en dat levert mooie kansen op voor de natuur. Veel vogelsoorten zijn erop vooruitgegaan. Zeearend, noemt Peter. Lepelaar. Grauwe Klauwier. En natuurlijk de verschillende ganzen.

Even voorbij het Fort Lent komen we bij de uiterwaarden voor het landgoed Doornik. Vanaf de dijk is het uitzicht weids. Overal wijst Peter de oude rivierstrangen aan. En daarginds, binnendijks, is een ruig stuk struweel waar hij deze herfst nog zoveel bramen heeft geplukt dat hij er sap van kon maken.

Tevreden loopt Peter over de dijk. Voorlopig gaat hij nog wel door met al dat inventariseren, denkt hij. Tot het ooit écht niet meer gaat, in de toekomst. Maar zover is hij nog lang niet. 'Waarom zou ik stoppen? 's Ochtends langs zo'n rietveld lopen en dan een Blauwborst zien zingen... dat is toch het mooiste wat er is?'

Ter plaatse:

In deze serie belichten we de monitoring in vogels in verschillende Nederlandse gebieden. Op welke manier worden de vogelgegevens gebruikt door beheerders? Hoe worden tellers daarbij betrokken?

De Binnenveldse Hooilanden

Waar: onderdeel van het Binnenveld, tussen Wageningen, Ede, Veenendaal en Rhenen

Omvang: 176,5 hectare verdeeld over Stichting Mooi Binnenveld (49,5 ha), Staatsbosbeheer (74 ha) en de Coöperatie Binnenveldse Hooilanden (53 ha).

Typische vogelsoorten: Grutto, Kievit, Gele Kwikstaart, Graspieper, Rietgors, Kleine Karekiet, Rietzanger, Ijsvogel, Slobeend, Zomertaling en Porseleinhoen.

▲ Foto: Thomas Kroon

Broeden op blauwgrasland

Met het beoogde trilveen en de bestaande blauwgraslanden is natuurgebied de Binnenveldse Hooilanden vrijwel uniek én verrassend te noemen. Op de verschillende bodemtypen gevoed door kwelwater groeit, bloeit en broedt de flora en fauna weelderig.

Op een koude woensdagmiddag fiets ik naar de Binnenveldse Hooilanden; een fraai stuk natuurontwikkeling tussen Wageningen, Ede, Veenendaal en Rhenen, en onderdeel van het grotere Binnenveld. Bij een van de ingangshekken langs het fietspad word ik hartelijk ontvangen door Gert van der Meer en Thomas Kroon. Beiden zijn vanaf het begin betrokken bij Stichting Mooi Binnenveld. Deze stichting is samen met Staatsbosbeheer en de Coöperatie Binnenveldse Hooilanden eigenaar van het bijzondere gebied dat is onttrokken aan regulier agrarisch gebruik en tussen 2018 en 2020 opnieuw is ingericht ten behoeve van de beoogde natuur.

Vanaf het hek kijken we uit op een groot stuk veen met in het midden een vlonderpad. In de verte is een stuk bos zichtbaar. Links van ons liggen twee ondiepe plassen: een dun laagje water onderbroken door droge plekken met vegetatie. Met een gedetailleerde kaart van het gebied in handen, vertellen Gert en Thomas trots over welke transitie het gebied heeft doorgemaakt in slechts een paar jaar tijd.

Burgerinitiatief

Ooit bestond het hele gebied uit veen met een enorme soortenrijkdom. In de tweede helft van de twintigste eeuw werd het gebied in agrarisch gebruik genomen. De landerijen, voornamelijk hooiland, waren lange tijd bezit van provincie Gelderland en werden verpacht aan boeren. Ze werden door pinken begraasd, voor zwaardere vee was de ondergrond te nat. Nadat een aantal percelen in het kader van het Gelders Natuurnetwerk te koop werd aangeboden, werd Stichting Mooi Binnenveld opgericht. Door een ongekend succesvolle crowdfunding, aangevuld door fondsen en gemeentegelden kon de stichting een stuk grond aankopen. In de winter van 2018/19 werd gestart met de herinrichting van de 175 hectare gebied door het afgraven van de bovenste laag grond, op sommige stukken tot wel 45 centimeter diep. Ook werd de waterhuishouding aangepakt. Zo werd parallel aan de bestaande Grift de Kromme Eem aangelegd, die ervoor zorgt dat het overvloedige regenwater en kwelwater uit het gebied afgevoerd wordt. Als een soort kickstart voor de vegetatieontwikkeling werd gekozen om maaisel uit omringende natuurgebieden gefaseerd aan te brengen.

Trilveen

Vanaf het hek lopen we naar het vlonderpad dat zich uitstrekt over blauwgraslanden: een schraal landschap met typische soorten als blauwe en geelgroene zegge, moeraskartelblad en veenmossen. In het voorjaar wemelt het hier van de orchideeën. Qua soortenrijkdom is dit het best ontwikkelde perceel in het terrein van Mooi Binnenveld. De ondergrond van dit stuk bestaat enkel uit donkerbruin veen dat zich hopelijk in de komende decennia ontwikkelt tot het zeldzame trilveen. Eens per jaar, in september ver na het broedseizoen, wordt in het gebied gemaaid om de vegetatie zo optimaal mogelijk te ontwikkelen. Om nog niet-uitgebloede plantensoorten als klokjesgentianen te sparen en zo ook dekking te bieden aan insecten en andere fauna, experimenteert Thomas met kleinschalig gefaseerd maaien en laat hij op bepaalde plekken faunastroken staan.

Rietkragen

Op de kades langs de watergangen staat veelal eenjarig riet, al is langs de Kromme Eem en aan de andere kant van het bosje wel wat overjarig riet aanwezig. De komst van de Snor met drie territoria afgelopen seizoen maakt duidelijk hoe snel sommige soorten zich kunnen vestigen. Maar waar ouder riet goed uitpakt voor de Snor, kan het nadelig zijn voor sommige onderwatersoorten zoals de grote modderkruiper. Zo blijft er altijd discussie over het beheer waar uiteindelijk een keuze in gemaakt moet worden. In veel gevallen valt gelukkig wel een win-winsituatie te creëren.

Stijgers en dalers

Het was een verrassing welke soorten in welke aantallen op het heringerichte gebied af zouden komen. In het eerste jaar deden al veel steltlopers in behoorlijke aantallen het gebied aan en stond men versteld van de dichtheid aan Graspiepers. Een paartje Steltkluten streek neer, dat vervolgens niet tot broeden kwam. Gele Kwikstaarten volgden, net als verschillende soorten rietvogels en eenden.

Op pad met:

Thomas Kroon (beheerder, links)
& Gert van der Meer (bestuurslid en teller, rechts)

Mooiste plek in het gebied:

Thomas: het einde van de vlonder. Op een mooie, windstille zomerdag met ondergaande zon, is het genieten van de pure natuur.

Gert: vanaf de eiken tot aan het bosje, langs het riet van de Kromme Eem. 's Ochtends heel vroeg, overal schieten vogels langs, je loopt de Cetti's Zanger tegemoet, je hoort de Grutto.

Samen met een vaste groepje vrijwilligers karteert Gert in het broedseizoen het gebied (BMP-A). Vooral de soorten die van nattigheid houden doen het goed. Zo baltsen en broeden de Watersnippen in volle glorie. Het eerste porseleinhoenkuiken werd gezien, het Kleinst Waterhoen werd langs de Kromme Eem gehoord en zuidelijker riep de Kwartelkoning. Onder andere de Blauwborst en Rietzanger nemen als broedvogel toe. Kieviten komen juist minder tot broeden: het aantal territoria kelderde in twee jaar tijd van 69 naar 22. Ook het aantal territoria van Scholeksters en Wulpen bleef laag. Vorig voorjaar was extreem nat en de tureluur- en gruttostand halveerden ten opzichte van eerdere jaren. Het vermoeden is dat deze soorten door het overstromingsgevaar de drogere gebieden in omringende agrarische percelen hebben opgezocht om te nestelen.

▲ Blauwe en geelgroene zegge. Foto: Caroline van Oostveen

Uitdagingen

Niet alleen de weersomstandigheden zijn voor de vogels uitdagend. Het natuurgebied is geen aangewezen weidevogelgebied, maar er is wel een mooie populatie aan weidevogels aanwezig. Vanuit de lucht dreigt gevaar door rovers als de Bruine Kiekendief en op de grond door predatoren als de vos, boommarter, wezel en de Ooievaar. De aanwezige hoogspanningsmasten en het bosje waar roofvogels broeden en zich ophouden, maken het ook niet makkelijker voor weidevogels.

Ook vliegen veel vogels de dood tegemoet tegen elektriciteitskabels. Zo zag Gert bij elke telronde wel een dode Knobbelzwaan liggen. Gert en Thomas werken samen met de wetlandwacht om de gegevens rondom deze draadslachtoffers te verzamelen. Op basis van deze gegevens werd eind 2023 door netbeheerder TenneT met behulp van drones draadmarkeringen (fireflies) aangebracht op de bovenste bliksemdraden. Welk effect deze maatregel heeft, wordt nog onderzocht maar het lijkt erop dat er minder dode vogels worden gevonden.

Rust

Het vogel- en plantenrijke gebied trekt veel bekijks. Toch valt de druk door recreatie mee. Omdat veel natuurliefhebbers betrokken zijn geweest bij de realisatie van het gebied, beschouwt men het gebied als 'eigen' en is er veel sociale controle. Tijdens het broedseizoen mag de vlonder in het gebied waar veel Grutto's, Gele Kwikstaarten en Graspiepers broeden niet betreden worden en het Binnenveld als geheel is aangewezen als stiltegebied. Rust is enorm belangrijk, het is niet voor niks dat de Graspieper juist hier in zulke hoeveelheden broedt.

— Caroline van Oostveen

Kraanvogels

In 1969 wandelden Neil Armstrong en Edwin 'Buzz' Aldrin als eerste mensen op de maan. De derde astronaut, Michael Collins, wilde dat ook wel, maar ja, iemand moest in de ruimtecapsule achterblijven om de twee wandelaars later weer op te pikken. Dus terwijl er vier miljard mensen op aarde vertoefden en twee op de maan, vloog Collins in zijn eentje in grote eenzaamheid om de maan, ver van de mensheid verwijderd.

Ik moest hieraan denken toen vorige week een grote groep Kraanvogels over ons kantoor vloog. Een fantastisch spektakel natuurlijk waar iedereen op kantoor getuige van wilde zijn. Dus alle collega's vlogen naar de vierde verdieping, daar had je het mooiste zicht op dit niet te missen spektakel. Behalve ik dan. Plichtsgetrouw bleef ik moederziel alleen achter aan m'n bureau, bezig een enthousiast nieuw lid telefonisch van dienst te zijn.

Gelukkig had ik de volgende dag een herkansing toen weer een grote groep Kraanvogels overvloog. Alleen, toen zat ik op de wc.

— Jeroen van Zuylen

In deze column werpt bureaumedewerker Jeroen van Zuylen een eigenzinnige blik op de wereld van vogelaars en Sovon.

Limosa 97.4 Tweeluik Zwarte Zee-eenden en veertig jaar BMP

De vierde Limosa van jaargang 97 kwam in januari uit en vormde met twee lijvige artikelen over Zwarte Zee-eenden zowaar een mini-themanummertje.

Zwarte Zee-eenden in Nederland

Je hoeft op grote afstand maar naar Zwarte Zee-eenden te kijken of ze kiezen al het hazenpad. Des te bijzonderder dat men erin slaagde in 2017-2019 23 Zwarte Zee-eenden te vangen en zenderen. Dat onze kustwateren van groot belang zijn voor de soort weten we, maar daar houdt de kennis ook zo'n beetje op. De resultaten van deze gezenderde eenden levert zodoende ontzettend veel nieuwe en belangrijke kennis op, gepresenteerd in twee lijvige artikelen in de nieuwe Limosa.

Het eerste artikel richt zich op wat de gezenderde Zwarte Zee-eenden in onze kustwateren doen. Hoe gedragen zij zich overdag en 's nachts? Waar en waarop foerageren ze, en op wat voor dieptes? Wat zijn belangrijke plekken in de Noordzeekustzone? Speelt verstoring door scheepvaart een rol?

Het tweede artikel kijkt hoe de gezenderde Zwarte Zee-eenden zich internationaal verspreiden. Ringmeldingen zijn schaars, dus de zenders leverden veel nieuwe informatie. De resultaten laten zien dat de eenden bijna de gehele vliegroute in Europa bestreken, tot diep in hun Siberische broedgebieden.

Veertig jaar BMP

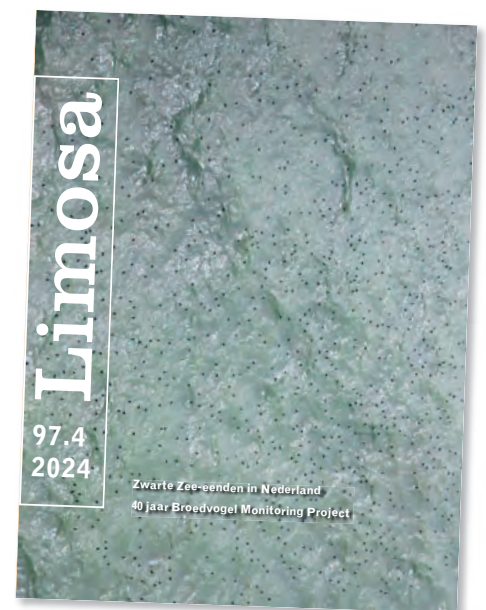
Al veertig jaar organiseert Sovon het landelijke Broedvogel Monitoring Project (BMP), die ons voorziet van de trends van Nederlandse broedvogels. Niet alleen is de Nederlandse broedvogelbevolking in die tijd verandert, maar ook het project zelf. Van handmatige invoer tot het gebruik van Avimap. Over deze verandering en meer valt te lezen in Limosa.

Schrijven voor Limosa

Al jaren bezig met een onderzoek aan een soort, een lange tijdreeks die iets bijzonders laat zien, of een ander idee dat de moeite waard lijkt voor Limosa? Neem gerust contact op met de redactie (Romke Kleefstra, romke.kleefstra@sovon.nl). Die helpt auteurs desgewenst met alle aspecten die komen kijken bij het schrijven van een artikel, zoals de opzet van het stuk, het vinden van relevante literatuur, en soms zelfs de analyse van data en het maken van grafieken.

Word Pluslid van Sovon en ontvang Limosa!

Als Pluslid van Sovon ontvang je naast Sovon-nieuws ook Limosa thuis. Kijk voor meer informatie op sovon.nl/word-lid-van-sovon. Wil je overstappen op het Pluslid-maatschap? Stuur dan een mailtje naar leden@sovon.nl.

Seizoenspatronen in het voorkomen van vogels

De opwarming van de aarde veroorzaakt verschuivingen in de timing van ecologische processen, zoals de levenscyclus van insecten. Deze verschuivingen kunnen invloed hebben op trekvogels. Een goede timing van de aankomst is belangrijk voor zowel voorplanting als overleving. Tellingen zijn een belangrijke bron van informatie over de verschuivende aankomstdatum van vogelsoorten.

Analyse van patronen

Via LiveAtlas ontvangt Sovon gemiddeld zo'n honderd lijsten met vogeltellingen per dag. Hiermee is het voor veel soorten mogelijk om dagelijks te berekenen in hoeveel procent van de ingevoerde LiveAtlas-tellingen een soort voorkomt (meldingsfrequentie). Deze meldingsfrequenties kunnen vervolgens worden gebruikt als indicatie voor het seizoensgebonden voorkomen van trekvogels, waarmee aankomstpatronen kunnen worden bekeken. Ook seizoenspatronen in het voorkomen van standvogelsoorten zijn nuttig. Wanneer een vogelsoort plotseling minder vaak wordt geteld dan gewoonlijk, kan dat bijvoorbeeld een indicatie zijn voor grotere sterfte door bijvoorbeeld ziekte. Eind 2024 zijn twee nieuwe analyse-tools ontwikkeld waarmee deze patronen in de toekomst kunnen worden geanalyseerd. De seizoenspatronen die binnen dit onderzoek zijn gebruikt, zijn gebaseerd op de LiveAtlas-gegevens van 2020–2024.

Migratory Bird Arrival (aankomstdatum van trekvogels)

De eerste analysetool, de *Migratory Bird Arrival-tool* (MBA), analyseert de aankomstpatronen van trekvogels in het voorjaar. Hiermee kan de vertraging of vervroeging van de aankomst van deze vogels ten opzichte van voorgaande jaren te berekenen. Zo bleken in 2024 van de 35 onderzochte soorten 18 soorten eerder te arriveren dan in de voorgaande drie jaren (waaronder de Braamsluiper, Grasmus

en Nachtegaal), 6 soorten arriveerden rond dezelfde tijd (onder andere de Koekoek) en 10 soorten arriveerden later (waaronder de Huiszwaluw, Gierzwaluw en Boomvalk). Opvallend was dat soorten die normaliter vroeg in het voorjaar arriveren (begin en midden april), in 2024 nóg eerder aankwamen, terwijl de soorten die normaal gesproken later in het voorjaar arriveren juist met vertraging arriveerden. Dit patroon leek samen te hangen met de windstroomingen boven het westelijke deel van Europa en het noordelijke deel van Afrika in april.

Early Warning System (afwijkingen in seizoenspatronen)

De tweede analysetool is een *Early Warning System* (EWS). Hiermee kunnen afwijkingen in seizoenspatronen van vogelsoorten gedurende het hele jaar worden gedetecteerd. Dit gebeurt door het seizoenspatroon in het betreffende jaar te vergelijken met het standaardpatroon dat is gebaseerd op meerdere jaren. Wanneer het percentage LiveAtlas-tellingen waarin een vogelsoort is geteld (veel) lager of hoger is dan verwacht op basis van het standaardpatroon, dan geeft het systeem een waarschuwing. Met deze tool kan dagelijks of wekelijks bekeken worden welke soorten afwijkende patronen vertonen. Voor het onderzoek werd de ontwikkelde EWS-tool op 164 soorten toegepast om te kijken of in de herfst van 2024 afwijkende patronen waren. 17 soorten (waaronder Merel en Spreeuw) werden in het najaar minder in LiveAtlas-tellingen gemeld dan normaal, terwijl 6 soorten (waaronder Raaf) juist wat vaker werden gemeld. Voor de Merel kan dit een indicatie zijn voor de impact van het Usutu-virus. De melding voor de Spreeuw lijkt te zijn veroorzaakt door een vertraagde aankomst van Spreeuwen uit noordelijke gebieden, mogelijk veroorzaakt door aanhoudend hoge temperaturen tijdens de nazomer van dit jaar.

— Lara Barnard & Chiel Boom

▲ Merel. Foto: Thijs Glastra

MEER INFORMATIE

Dit project was het afstudeeronderzoek van Lara Barnard bij Sovon. Neem voor meer informatie over het onderzoek contact op met chiel.boom@sovon.nl.

Arjan Berben

Woonplaats: Amsterdam

Leeftijd: 57 jaar

Teller in beeld

Hoe lang tel je al en welke tellingen voer je uit?

Sinds een jaar of negen help ik mee met een BMP-telling in het Amsterdamse Diemerpark. Dat doen we met een groepje. Sinds mensenheugenis, nou ja bijna, worden daar tellingen uitgevoerd. Zo brengen we mooi opkomst en ondergang van vogels in kaart.

In welk gebied(en) ben je actief?

Het Diemerpark ligt aan de rand van de stad. Een groot gedeelte ervan bestaat uit een voormalige afvalhoop waar een laag aarde op is gestort. Je hebt er een gevarieerde vogelbevolking: rietvogels, watervogels, bos- en struweelvogels. In het gebied zijn ongeveer vijftig broedvogels te vinden.

Wat is je leukste ervaring geweest tijdens een telling?

Mooi is dat we in alle vroegte vaak Jean tegenkomen. Hij is blind en geniet, net als wij, van de enorme batterij Nachtegallen in het park.

Heb je een favoriete soort en waarom?

Elke week en op elke plek heb ik andere lievelingsvogels. In het Diemerpark is het de Torenvalk, waar ons telgroepje een nestkast voor heeft weten op te hangen aan een hoogspanningsmast.

Wat is voor jou de belangrijkste reden om tellingen te doen?

Je bent buiten op het mooiste moment van de dag: zonsopgang. De vogels zingen hun mooiste lied. Wat wil je nog meer. Onze cijfers spelen ook een rol bij beheer en inrichting van het park. Soms helpt dat de vogels. Helaas besloot de gemeente Amsterdam onlangs tot uitbreiding van de plastic sportvelden in het park. Een totale gotspe.

Heb jij hart voor vogels
en een hoofd voor cijfers?

Vacature: lid van de raad van toezicht

Sovon is op zoek naar een nieuw lid van de raad van toezicht. Heb je affiniteit met ons werk, (enige) toezichthoudende ervaring én specifieke deskundigheid op het gebied van financiën, dan is deze vacature mogelijk interessant voor jou.

Er gelden de volgende criteria:

- Je bent een professional met kennis van en ervaring met financiën, bijvoorbeeld als controller of hoofd bedrijfsvoering bij een (projecten)organisatie;
- Je kunt vanuit verschillende scenario's en de gewenste maatschappelijke ontwikkelingen de financiën beschouwen en bespreken;
- en als adviseur en sparringpartner optreden voor zowel de directeur-bestuurder als voor de accountant.

Als toezichthouder van Sovon heb je de kans om mee te denken over de strategie van onze organisatie en ons daarop scherp te houden. Zo draag je bij aan een stevig kennisfundament over trends in aantallen en verspreiding van alle vogelsoorten voor beleid, beheer, onderzoek en publiek.

Bij Sovon werken mensen met verschillende achtergronden en kwaliteiten, die elkaar inspireren en motiveren. Wij verwelkomen speciaal sollicitaties van mensen die ondervertegenwoordigd zijn binnen onze organisatie.

Het volledige profiel en meer informatie vind je op sovon.nl/vacature. Reageren kan tot 12 mei. De gesprekken vinden plaats op woensdag 21 mei.

Recent verschenen

De zanglijster (verschijnt 17 april)

Erwin Kompanje

De Zanglijster is geliefd om zijn mooie repeterende zang, en dat is niet de enige fascinerende eigenschap van deze vogel. In dit nieuwe, rijke deel van de geroemde vogelserie van Atlas Contact onderzoekt Erwin Kompanje de unieke eigenschappen van de Zanglijster.

320 pag. 27,99 euro
Uitgeverij Atlas Contact

Dokters van nature (verwacht eind maart)

Jaap de Roode

Wilde dieren maken al eeuwenlang gebruik van de natuur als apotheek om zichzelf te genezen. Jaap de Roode beschrijft hoe allerlei dieren verschillende vormen van medicijnen gebruiken, onderzoekt of dit gedrag aangeleerd of aangeboren is en laat zien hoe deze kennis de menselijke geneeskunde zou kunnen beïnvloeden.

240 pag. 27,95 euro
KNNV Uitgeverij

Darwin in de achtertuin (verschijnt 15 april)

Menno Schilthuizen

Biooloog Menno Schilthuizen beschrijft in het vervolg op zijn boek Darwin in de stad hoe je de natuur in je eigen achtertuin kunt ontdekken. Voor zowel beginnende als doorgewinterde deelnemers aan Jaarrond Tuin-telling biedt dit boek genoeg ideeën voor onderzoek in eigen tuin.

320 pag. 24,99 euro
Uitgeverij Atlas Contact

Vogels van de Friese Waddenkust

Henk Hiemstra, Meino Zondervan,
Meinte Engelmoer & Taeke Roosjen

In Vogels van de Friese Waddenkust wordt van bijna 200 soorten de ontwikkelingen van de afgelopen 50 jaar in beeld gebracht. Dit boek is een onmisbare informatiebron voor natuurliefhebbers en vogelaars, en alle inwoners en bezoekers van Noord-Nederland.

396 pag. 34,90 euro
Uitgeverij Noordboek

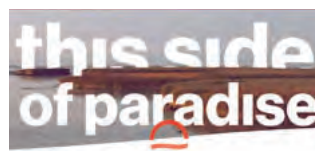
Ook verkrijgbaar op sovon.nl/webwinkel voor 31,50 euro (ledenprijs) en gratis verzending t/m eind mei

This Side of Paradise

5 t/m 7 september 2025 | De Biotoop | Haren (Gr)

Een weekend lang genieten van inhoudelijke lezingen gecombineerd met workshops, excursies, muziek en meer. De lezingen en workshops staan in het teken van de laatste ontwikkelingen op het gebied van veldwerk binnen de biologie en ecologie in Nederland. Denk aan onderzoek op het gebied van vogeltrek, rewilding, herstel van de Waddenzee en zelfs een uitstapje naar het ecologisch werk in Caribisch Nederland.

Meer informatie vind je op: thissideofparadise.nl

Waar robuustheid en betrouwbaarheid samenkomen. ZEISS Conquest HDX.

Seeing beyond

De ideale premium allround verrekijker

Of het nu gaat om extreme temperaturen, natte omstandigheden of direct zonlicht – de Conquest HDX is duurzaam, waterdicht en schokbestendig. Dankzij het robuuste mechanische ontwerp en de duurzame, lichtgewicht magnesiumbehuizing is de Conquest HDX klaar voor alle omstandigheden. De kijker is bedekt met een beschermende rubberen bekleding dat zorgt voor een perfecte grip. Bovendien stoot de hydrofobe ZEISS LotuTec-coating op de lenzen water af en voorkomt dat vuil en vingerafdrukken zich op het glas hechten. De stikstofvulling voorkomt vocht in de optiek. De combinatie van superieure optische prestaties, robuustheid, ergonomie en een uiterst aantrekkelijke prijs maakt de Conquest HDX een ideale allrounder in het premium kijker-assortiment. Wij verwachten deze kijkers vanaf oktober 2024 te kunnen leveren.

Verbeter uw natuurbeleving met de ZEISS Conquest HDX
Levendig scherp. Betrouwbaar robuust.

zeiss.nl/natuur

Meer informatie:

MEER

SWAROVSKI
OPTIK

ONTDEKKEN

NL PURE 52

SEE THE UNSEEN

BIRDING BREAKS

Vogel- en natuurreizen naar wereldwijde bestemmingen

Reis met ons mee!

100+ groepsreizen
22 fotoreizen
55 expeditiecrises
20 weekenden in Nederland

EEN SELECTIE VAN ONZE REIZEN IN 2025:

Lesbos
2 en 9 mei
€ 1.925,-

Kazachstan
6 mei
€ 3.745,-

Bulgarije
7 mei
€ 2.350,-

Armenië
11 mei
€ 3.050,-

Estland
12 mei
€ 2.050,-

Mongolië
12 mei
€ 5.295,-

China
15 mei
€ 4.995,-

Noord-Spanje -
Pyreneeën, steppen van
Monegros en Ebro Delta
5 aug
€ 2.350,-

Zuid-Spanje - Tarifa
en Coto Doñana
10 en 22 sept & 9 okt
vanaf € 1.895,-

Saudi-Arabië
4 okt
€ 3.695,-

Gambia
6 nov
€ 2.495,-

**WEST-
AFRIKA
PELAGIC***

Nieuw

4 mei 2026
Vanaf €2.450,-

o.l.v. Killian Mullaney
& Nils van Duivendijk

PRÉ- EN POST-TOUR
Informeer naar Pré-
tour Kaapverdise
Eilanden & post-tour
Madeira voor de eiland-
specialiteiten.

ACTIE:
Bij boeking 10%
korting op de Atlantic
Odyssey 2026

Kijk op onze website
voor het complete
aanbod aan reizen!

* Prijs zonder internationale vlucht

www.birdingbreaks.nl • (020) 779 20 30 • info@birdingbreaks.nl

Kijk ook eens op onze facebookpagina voor actuele foto's en nieuws over onze reizen!

Vogels vliegen, wij niet!

Vogel- en wandelreizen

Vogelreizen 2025

Spanje	Extremadura en Gredos	4 apr
Roemenië	Donaudelta, Vadu, Histria (internationaal gezelschap)	19 apr
Polen/Duitsland	Oderdelta en Havelland	21 apr
Hongarije	Bükk, Tisza en Hortobágy	25 apr
Polen	Biebrza en oerbos Białowieża	2 mei
Frankrijk	Camargue, Gorges en Causses	3 mei
Roemenië	Donaudelta, Vadu, Histria (internationaal gezelschap)	6 mei
Polen	Biebrza en oerbos Białowieża	9 mei
Roemenië	Donaudelta, Vadu, Histria (internationaal gezelschap)	14 mei
Spanje	Spaanse Pyreneeën & Monegros	23 mei
Engeland/Schotland	Farne Islands, Bass Rock, Cheviot Hills	31 mei
Engeland	Bempton Cliffs	10 jun
Engeland/Schotland	Farne Islands, Bass Rock, Cheviot Hills	14 jun
Zweden	Falsterbo (vogeltrek)	27 sep
Zweden	Falsterbo (vogeltrek)	4 okt
NIEUW Duitsland	Helgoland	8 okt
Polen/Duitsland	Oderdelta en Havelland	13 okt

2026

Hongarije	Bükk, Tisza en Hortobágy	29 apr
NIEUW Roemenië	Donaudelta, Vadu en Histria (Agro Natura gezelschap)	9 mei

Wandelreizen 2025

Engeland/Schotland	Scottish borders, the Cuthbert's way	16 mei
Polen	Ontdekkingsreis Noordooost Polen	23 mei
Engeland	The Lake District (Coast to Coast deel 1)	30 mei
Engeland	The Yorkshire Dales (Coast to Coast deel 2)	6 jun
Engeland	The North York Moors (Coast to Coast deel 3)	13 jun
Engeland	The Lake District (Coast to Coast deel 1)	20 jun
Polen	Ontdekkingsreis Noordooost Polen	1 aug
Noorwegen	Rondane, wandelen in het land van Peer Gynt	22 aug
Polen	Ontdekkingsreis Noordooost Polen	5 sep
Engeland	The Lake District (Coast to Coast deel 1)	5 sep

2026

Noorwegen	Sneeuw wandelen vanuit knusse blokhut	30 jan
Noorwegen	Sneeuw wandeltrektocht Hardangervidda	13 feb
Spanje	Camino Natural Hoya de Huesca	13 feb

In Polen en Spanje ook individuele reizen
en maatwerk voor eigen groepjes

agronatura.nl 085-7853820 info@agronatura.nl

veldshop.nl

veldwerkmateriaal

optiek

boeken

Vogels kijken met *TEXEL* VOGELINFORMATIECENTRUM

Specialist in verrekijkers & telescopen voor vogelaars

Het enige **Swarovski Service Centre** met persoonlijke service, speciaal voor natuurliefhebbers!

Kowa

GPO
GERMAN - PRECISION - OPTICS

Leica

ZEISS

opticon

bynolyt
OPTICS

me opta

SWAROVSKI
OPTIK

Alle telescopen en verrekijkers bij ons op voorraad en zelf te proberen.

Telescopen voor alle budget

SWAROVSKI
OPTIK

Ook voor **WARMTEBEELDKIJKERS**

Nocpix

PULSAR | IMAGE QUALITY

HIKMICRO

Lahoux Birding

ZEISS

Swarovski ATC telescoop

Beste kleine telescoop
op de markt

Het Vogelinformatiecentrum is **optiekpartner** van Sovon. Altijd extra service, informeer naar de extra's

WADDEN VOGELFESTIVAL

Met de grootste verrekijkersshow
en Birdfair. Kom langs en test alle
verrekijkers en telescopen zelf.

10 EN 11 MEI 2025

Met je aankoop, of deelname aan een excursie, steun je een goed vogelkijkdoel.

www.vogelinformatiecentrum.nl | www.vogelexcursiestexel.nl

Kikkertstraat 42 1795 AE De Cocksdorp | +31 (0) 222 316249 | info@natuurdigitaal.nl

GEHELE JAAR
GEOPEND
MAANDAG T/M ZATERDAG
10.00-18.00 UUR

▲ Foto: Gejo Wassink

Teveel om te tellen

Het is een succesverhaal. De populatie van de Oehoe in Nederland groeide in 25 jaar tijd van één naar 103 broedparen. Maar waarschijnlijk blijven steeds meer nieuwe paren onder de radar. Mogelijk is de stand dus een stuk hoger, aldus de soortspecialisten van de Oehoewerkgroep Nederland. Voor tellers wordt het steeds uitdagender om alle territoria van de groeiende populatie in beeld te krijgen. Daar komt bij dat uilen die ontsnapt zijn ook in het wild kunnen gaan broeden.

Oehoes zien is niet lastig als je weet waar ze broeden. En soms komen ze gewoon naar je toe. In 2023 werden op 85 plekken buiten de normale broedgebieden Oehoes gezien. Vogelaars die uitrukken om een van de grootste uilen ter wereld in een woonwijk te bekijken, vergapen zich waarschijnlijk aan een ontsnapt exemplaar. De Oehoewerkgroep Nederland schat in dat per jaar zo'n 35 vogels ontsnappen, maar houdt al geruime tijd geen cijfers meer bij. Het zijn er gewoonweg te veel. Dat ontsnapte Oehoes zich vestigen in het wild en jongen groot brengen, maakt het bijhouden van de aantallen nog lastiger.

Registratie van gehouden Oehoes is niet verplicht. Wel moet een Oehoe vergezeld gaan van een certificaat als deze van eigenaar wisselt. Gegevens hierover worden bijgehouden door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Sinds het jaar 2000 zijn ruim 3.000 van dergelijke certificaten afgegeven waarmee een Oehoe verkocht kan worden binnen de EU. Hiermee weten we nog niet hoeveel Oehoes in ons land in gevangenschap leven, maar het zijn er ongetwijfeld meer dan vogels in het wild.

— Marcel Wortel